

דף כו.

פרק שלישי - ארבעה אחיןתוכן ענינים

- א. בענין איסור יבום של האחיות.
- ב. בענין אחות זקוקה בחייבי לאוין ועשה.
- ג. בענין אי חליצה מצוה היא או לא.
- ד. בענין חליצה פסולה, ודין חיזור. [רש"י ותוס'].

ד' אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות ומתו הנשואים

את האחיות, הרי אלו חולצת ולא מתייבמות.

א] ביאור הא דחולצות ולא מתייבמות.

- א. בגמ' מבואר ב' שיטות בטעמא דמתני': למי"ד דיש זיקה אז האיסור משום דיש זיקה והוי אחות זקוקתו [דהיינו כל אחת מן האחיות הוי אחות זקוקתו של השניה ולכן שניהם נאסרו]. ולמי"ד דאין זיקה הטעם משום דאסור לבטל מצות יבמין, וחוששין דאי מייבם חדא ונעשית לאשתו דלמא ימות אחיו ונשארת אחות השניה נפטרת ממנו משום ערוה דאחוי"א בלי חליצה ויבום. ולכן אמרו דחולצות דאז גם אם ימות אחיו יכול הראשון לחלוץ לשניהם.
- ב. הך איסור אחות זקוקה לרוב ראשונים אינו אלא מדרבנן [אולם עצם החפצא של זיקה הוי מדאורייתא כמשי"ב ב"ב], ורק להר"ח י"א דהוי איסור דאורייתא (עי' להלן דף כז:) וכן איסור לבטל מצות יבמין עיין בקר"א שכתב דפשוטות הוא איסור מדרבנן.
- ג. בעטרת שמואל הביא מהאבי עזרי (הלי' יבוי"ח פ"ו הי"ח) שהקשה קושיא יסודי על איסור אחות זקוקה דמתני', דלכאורה הרי זה תרתי דסתרי דממ"נ אי אזלינן בתר דין תורה אין איסור כלל באחות זקוקתו, ואי בתר דרבנן, אז בהכרח שרק אחת מהן היא הזקוקה והשני מדרבנן תצא משום אחוי"א ופטורה מדרבנן מחליצה ויבום, והאיך תאסור לשני אחיות יחד דכל אחת הוי אחוי"א הרי זה תרתי דסתרי.
- ד. באבי עזרי ת"י כפי מה שביאר שם דענין זיקה הוא רק קנין בלי אישות לכן שייך זה ורק מדרבנן אסרו משום איסור קרובות. ובעטרת שמואל ת"י דגם מדרבנן לא נתנו לאחות זקוקה דין ערוה גמורה, וצ"ל למשנת ר' אהרן (סי' י"ח סק"ז).

היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה.. איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת.

- א. [ב] הכוונה דשתי אחיות הזקוקות לראובן הרי כל אחת אחות זקוקתו וכן לשמעון. אולם כשאחת ערוה לראובן אז רק אחת זקוקה לו ואינו אחות זקוקה דאין השניה זקוקה. אולם בחייבי לאוין אכתי שתיהן זקוקות. ודנו האחרונים באיזה חייבי לאוין.
- א. הקרן אורה (ד"ה משנה) והערוך לנר (ד"ה ברש"י) והאור שמח (הלי' יבום פ"ז הי"א) נסתפקו באחות חייבי לאוין ועשה דלאו בת יבום היא מה"ת האם גם בזה יש איסור אחות זקוקה משום דאחותה זקוקה לחליצה, או רק בשניות וחייבי לאוין דמה"ת מתייבמת דאז מקרי זקוקות לאסור אחותיהן משום אחות זקוקה [וכוונתם, דנתבאר בדף כ: דיש ב' מיני חייבי לאוין, יש חייבי לאוין דמה"ת אמרינן עדל"ת והא דחולצות הוא משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ויש חייבי לאוין דליכא יבום מה"ת כגון אלמנה לכה"ג דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, והנה במתני' תנן דחייבי לאוין דהיינו 'איסור קדושה' אחותה חולצת ולא מתייבמת, וע"ז נסתפקו מהו בחייבי לאוין כאלמנה לכה"ג דאין בה יבום מה"ת, דלמא יש חסרון בזיקתה כיון דמדאורייתא לית בה יבום ואם בעלו לא קנו].
- ב. בקר"א כתב דגם בזה אינה מתייבמת, דלא מיבעיא למי"ד דהטעם משום איסור לבטל מצות יבמין יש לאסור, אלא דגם למי"ד משום אחות זקוקה כיון דזקוקה היא לחליצה שייך בה איסור זיקה, וכן נקט המהרש"ל (יש"ש פ"ב סי' ג'). אולם בערוך לנר דייק ברש"י שכתב 'דמדאורייתא רמיא קמיה' דמשמע קצת דהיכי דמה"ת אינה רמיא ליבום ליכא איסור.
- ג. האחרונים העירו דכבר נחלקו בזה הראשונים, דמהריטב"א (דף כ.) והמאירי (שם) משמע דרק כשיש יבום מה"ת יש איסור אחות זקוקה, אבל מתוס' רי"ד (כאן) משמע דאע"פ דמה"ת אינה מתייבמת מ"מ יש איסור אחות זקוקה.

אסור לבטל מצות יבמין.

ג] מהא דאמרו לחלוץ כדי שלא יבטל מצות יבמין משני האחיות, משמע דע"י שחולץ לא נתבטל המצוה.

- א. בשיעורי ר' דוד פוברסקי (אות תס"ז) הביא מהעונג יו"ט (סי' קע"ז) שכתב דמוכח מהכא דחליצה מצוה הוא [דהאחרונים נסתפקו אי יש מצוה בחליצה או רק ביבום] דאלי"כ מ"ש אם מתירה ע"י חליצה או ע"י שנעשית ערוה ע"י היבום של אחותה.
- ד. אולם ר' דוד דחה דיי"ל דקיום המצוה אינו אלא ביבום, ורק דהתורה התיר להפקיעו ע"י חליצה וכדכתיב ואם לא יחפוץ שיחלוץ וכו', אבל כשגורם שיתבטל יבום ע"י שנעשית ערוה בלי גז"כ דחליצה, שפיר מקרי ביטול מצות יבום.

דף כו:

אמר רבר"ה אמר רב שלש אחיות יבמות וכו'. אמר ליה רבה מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם, קסברת יש זיקה, והויא לה חליצה פסולה וחליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין.

[ד] מבואר חידושו של רב דחליצה פסולה (חליצה גרועה) צריך היבמה חליצה מכל אח ואח. וצ"ב טובא מהכ"ת שלא יספיק בחליצה אחת כמו בכל מקום. ועוד צ"ב דמבואר בגמ' דזה רק למ"ד דיש זיקה. ונחלקו רש"י ותוס' בביאור הסוגיא.

חידושו של רב:

- א. מבואר בדברי רב דיבמה שהיתה אסורה על כל האחין אז חליצתה הוי 'חליצה פסולה' וצריכה לחזור על האחין, דהיינו שתהא חולצת מכל אח ואח בנפרד, ורק אחר שנחלצה מכל האחין הותרה לשוק. ואמרינן דזהו רק למ"ד דיש זיקה.
- ב. ונתחדש בהסוגיא ג' חידושים: [א] עצם המושג של 'חליצה פסולה', דהיינו דיש מין חליצה שהיא חליצה גרועה דמקרי 'חליצה פסולה' וחליצה כזו אינו מועיל כ"כ כמו חליצה כשרה ומעלייתא. ונחלקו רש"י ותוס' מהו חליצה פסולה [דהיינו מה פועל שיהא חליצה פסולה]. [ב] עוד נתחדש בדברי רב דחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, דהיינו בעלמא חליצה אחת מהיבם והיבמה פוטרת כל הבית [ולעיל דף י: נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בגדרו איך האחין והצרות אינן צריכין לחלוץ], וכאן צריכה היבמה חליצה מכל אח ואח. [ג] עוד נתחדש בסוגיין דהא דצריכה לחזור על כל האחין הוא רק למ"ד דיש זיקה, אבל אי אין זיקה פשיטא דליכא דין חזזור על האחין, וגם בזה נחלקו רש"י ותוס' בביאורו.

מהו חליצה פסולה:

- ג. ונחלקו רש"י ותוס' במהות של חליצה פסולה:
- ד. רש"י פי' דכל שאם רצה לייבם אינו יכול ליבם, הרי זה חליצה גרועה. וצ"ב איזה שינוי יש בהחליצה אי מצי לייבם.
- ה. ובחידושי ר' נחום (אות תכ"ז) ביאר דהוי כעין דינא דכל שאין עולה ליבום אין עולה לחליצה, דהיכא דלא מצי לייבם יש גרעון בהחליצה. [ויש להוסיף דעצם פרשת חליצה נאמר 'ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו וגו' והאשה אומרת שהוא אינו חפץ ליבמי וגו' ונמצא דעצם החליצה הוא אמירה וגילוי מילתא שהאח אינו רוצה ליבם, וא"כ כשבלא"ה אינו יכול לייבם אז יש חסרון בגוף החליצה, ואין בו קיום מצות חליצה כתיקונה, ורק דאעפ"כ מהני להתירה לשוק אבל חסר בקיום מצות חליצה].
- ו. אבל תוס' (ד"ה וחליצה) פי' דלא חשיבא חליצה פסולה אלא באופן שקלישא זיקה, כגון אחות זקוקתו דדמיא לאחות אשתו דאין בה זיקה, ואחות חלוצתו דהוי כאחות גרושתו, ובעלת הגט ובעלת המאמר וכדומה, בכל אלו דנקלש הזיקה הוי חליצה פסולה, אבל כשליכא סיבה להקליש הזיקה, אע"ג דלא מצי ליבם מקרי חליצה כשרה.
- ז. ותוס' הוכיחו כדבריהם מהא דמחזיר גרושתו דחולצת ולא מתייבמת, ואעפ"כ אמרינן לעיל (דף יא: א) דאו היא או צרתה חולצת ואין שניהן צריכות חליצה, וע"כ דאע"ג דאינה יכולה לייבם מ"מ כיון דלא נקלשה הזיקה הוי חליצה כשרה.

למה דברי רב תלוי ב'יש זיקה':

- ח. רש"י פי' צריכה לחזור על כולן 'דלא מיפקעא זיקה דתרווייהו בחליצה דחד משום דאלימא זיקה ורמיא אתרווייהו'. ר"ל דזיקה אלם, ועל דרך זה פי' הרמב"ן (כא) דלמ"ד יש זיקה כיון דאלימא צריכה פטור גדול שתהא מחזרת על האחין משום דלכל חד ככנוסה דמיא ואין חליצה גרועה מוציאה מבית. ולפי"ז אי אין זיקה אינה צריכה חליצה מעולה כ"כ.
- ט. והרמב"ן להלן (דף נא.) ביאר באופ"א דחליצה פסולה הוי כפוטרת הזיקה דומיא דגט ולא כפוטרת קדושין הראשונים של אח, דרק כשהיא ראויה לביאה וליבום אז החליצה 'במקום יבום קיימא' אבל כשאינה ראויה ביבום עשאוה כמגרש בגט וכל אחת פטורה בעצמה. [ומבואר דלמ"ד יש זיקה דנין החליצה כמפקיע זיקה המיוחד לכל אח ולא שורש זיקת הבית. ולפי"ז למ"ד אין זיקה הרי חליצתו מפקעת את אישות המת, ומאחר שפקעה אישות המת שוב פקעה הזיקה מכל האחין, אבל למ"ד יש זיקה הרי החליצה מפקעת את אישות החי לכן צרך כל אח ואח להפקיע האישות שיש לו בה].
- י. ולהרמב"ן מבואר דבר מחודש דיש ב' מיני חליצה, א' דהוי במקום יבום ונתקיים עיקר דינא, ב' כגט לפטור הזיקה.
- יא. לתוס' כיון דענין חליצה פסולה הוא דקלישא זיקה, לכן למ"ד יש זיקה אין בכח חליצה קלישא להפקיע זיקת כל אחד ואחד, אבל למ"ד אין זיקה הרי אין זיקה, וקלישות הזיקה אינו פועל חסרון.